

In the article the scientific and theoretical basis of training of teachers of foreign languages from the position acmeology, humanistic psychology, Competence approach revealed the functional role of self-research activities in this process.

УДК 81'25:378.147

Козак А. В.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядається перекладацька діяльність як предмет наукового дослідження, уточнюється суть та співвіднесеність понять «мовленнева діяльність», «комунікативна діяльність», «перекладацька діяльність», розглядаються етапи здійснення перекладацької діяльності.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві існує потреба у компетентних спеціалістах, які досконало володіють іноземною мовою, освоїли суміжну спеціальність – перекладача, завдяки чому можуть здійснювати іншомовну мовленнєву діяльність і забезпечувати спілкування різномовних представників у професійній сфері.

Наше дослідження присвячене **проблемам** оволодіння перекладацькою діяльністю на базовому рівні студентами старших курсів.

Оскільки оволодіння письмовим перекладом міцно зайняло своє місце на мовних факультетах, нам належить зосередитись на оволодінні усною перекладацькою діяльністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення дисципліни "Переклад" здійснювалось давно, його дослідженням займались спеціалісти різних напрямків – лінгвістики, психології, психолінгвістики, з-поміж яких лінгвістичний є одним із перших і найрозвиненіших (В.Комісаров, Р.Міньяр-Белоручев, Я. Рецкер, А.Федоров, А.Швейцер). Лінгвісти розглядають переклад із позиції різних теорій: теорії мовленнєвих відповідностей (А.Федоров, Я.Рецкер), теорії рівнів еквівалентності (В.Комісаров), ситуативної теорії (Д.Кетфорд), трансформаційної моделі (Ю.Найда). Предметом нашого наукового дослідження є перекладацька діяльність.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування специфіки перекладацької діяльності як наукової проблеми.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження диктується потребою у спеціалістах широкого профілю, тобто викладачах, які освоїли суміжну спеціальність – перекладача, який володіє перекладацькою компетентністю на базовому рівні; змінами програм навчання, пов'язаними з виділенням перекладацької діяльності як окремого аспекту вивчення іноземних мов, що підтверджує необхідність навчання перекладу як засобу удосконалення рівня володіння іноземною мовою в цілому.

Здійснення перекладацької діяльності передбачає наявність відповідної компетентності, під якою ми, погоджуючись із думкою В.Я.Якуніна, розуміємо номенклатуру особистісних якостей, здібностей, знань, умінь та навичок, якими необхідно оволодіти, щоб відповідати вимогам, які висуваються до спеціалістів цієї галузі [12, с.8-9].

Зауважимо, діяльність за даними психолінгвістики – це «система процесів, що забезпечують суспільні та практичні зв'язки та опосередковують вплив предметного світу» [2, с.238; 6, с.5]; це «цілеспрямовано організована взаємодія організму з середовищем, обумовлена потребою та виражена у результаті. Мовлення є одним із засобів, який конструє діяльність суспільства» [5, с.23].

Логіка дослідження зумовлює необхідність уточнення суті та співвіднесеності понять «мовленнева діяльність», «комунікативна діяльність», «перекладацька діяльність».

Існує думка, що мовленнева діяльність є реалізацією суспільно-комунікативної діяльності людей у процесі їх вербального спілкування. У такому разі мовленнева діяльність

характеризується всією сукупністю її психологічного змісту [4]. Мовленнєва діяльність входить до комунікативної і власне професійної діяльності та реалізує її. Вона також може виступати як самостійна «професійно» зафіксована діяльність, оскільки кожний вид мовленнєвої діяльності має своє професійне втілення. Наприклад, мовленнєва діяльність перекладача, на думку І. Зимньої, є складовою професійної перекладацької діяльності [3, с.40].

Закономірно винакає питання щодо психолінгвістичних особливостей мовлення в цілому та перекладу зокрема, що є домінантним у аспекті нашого дослідження, проте не є новим у лінгводидактиці. Особливості сприйняття та виникнення мовлення у процесі перекладу досліджувались Б.Бенедиктовим, І.Зимньою, О.Леонтьєвим, З.Пегаचовою, А.Ширяєвим та іншими.[1,3,5,11]. Нам імпонує дослідницька позиція І. Зимньої, за якою перекладацька діяльність є видом мовленнєвої діяльності, що володіє складною структурною організацією, що реалізується за участю психологічних механізмів [3].

Суттєвим є те, що текст мовою перекладу створюється перекладачем, а це відповідно вимагає враховувати його індивідуально-психологічні особливості (рівень розвитку інтелекту, вольові риси), які можуть сприяти чи перешкоджати здійсненню діяльності, а також суб'єктивні соціально-особистісні установки, мотиви діяльності та особистісну самооцінку перекладача [3, с.9].

Зауважимо, перекладацька діяльність, що має на меті забезпечення спілкування між різномовними комунікантами, тобто відправниками повідомлення – оратором і перекладачем – і одержувачем повідомлення, являє собою складний комунікативний процес, одиницею якого виступає комунікативний акт. При цьому враховуються умови комунікації, її предмет і характер, особливості елементів комунікативної ситуації, у якій реалізується перекладацька діяльність.

Відзначимо, процес здійснення діяльності відбувається в три етапи: мотиваційно-спонукальний, орієнтовано-дослідницький та виконавчий [3, с.24].

Першим етапом є *мотиваційно-спонукальний*, на якому діяльність викликається необхідністю задоволення потреби «джерела активності» – індивіда [9, с.459]. При цьому потреби можуть виникнути через зобов'язання, як “небажана необхідність ... , що виконується як найкращий вихід із ситуації” чи у вигляді особистісно значущих мотивів, які діють через свідомо поставлені цілі, прийняті рішення та існуючі наміри [10, с.18].

Намір – це свідоме мотиваційне прагнення суб'єкта, його налаштованість на завершення дії відповідно до спланованої програми, тобто наміри, як стверджує С.Рубінштейн, «живляться за рахунок спонукальної сили потреб, які їх викликали і є результатом опосередкування потреб свідомістю» [9, с.357]. Таким чином, потреба як основна рушійна сила діяльності визначається у предметі і перетворюється у мотив. Мотив – це причина, яка лежить в основі вибору дій, що спрямовує діяльність на реалізацію певної мети; вибору діяльності індивідом, пов'язаного із задоволенням потреби [9, с.345]. Принагідно зазначимо, що у сфері професійної діяльності потреба пов'язана з освоєнням певної спеціальності. Причому чим «багатші» потреби людини, тим вищі вимоги вона висуває до діяльності і тим більше задоволення може отримати від праці [7, с. 14]. На мотиваційно-спонукальному етапі відбувається опредмечування мотивів, взаємодія й задоволення потреб, виявлення й постановка цілей, досягнення яких здійснюється на наступних етапах.

Другий етап – *орієнтовано-дослідницький* – спрямований на сприйняття фрагменту тексту вихідною мовою (який належить перекласти), його осмислення, формування замислу висловлювання, переходу на внутрішнє мовлення (чи індивідуальний код), складання внутрішньої програми і формування висловлювання мовою перекладу. Цей етап розпочинається із сприйняття і осмислення відрізка вихідного тексту, що здійснюється за допомогою наступних операцій:

- висунення припущень про тему висловлювання і набору лексичних одиниць для опису ситуації;
- співвідношення припущення з загальним змістом тексту, який сприймається;

- співставлення отриманої інформації з прогнозованою;
- розпізнавання звукових образів за різними акустичними ознаками;
- розуміння фразової структури;
- розподіл мовленнєвого потоку на синтагми;
- встановлення змістових зв'язків між словами і змістовими ланками [3, с.20].

Слід зазначити, що в залежності від рівня володіння іноземною мовою і сформованістю відповідних навичок та вмій змістове сприйняття повідомлення може відбуватися по-різному: при достатньо високому рівні сформованості навичок та вмій аудіювання осмислення може відбуватись одразу мовою перекладу, після чого потрібно лише розвернути у зовнішньому мовленні внутрішню програму висловлювання; при недостатньому рівні володіння іноземною мовою осмислення здійснюється за допомогою тієї ж мови, а вже потім відбувається перехід на мову перекладу разом із реалізацією задуму і формулюванням висловлювання.

На третьому етапі перекладацької діяльності – *виконавчому* – здійснюється оформлення висловлювання мовою перекладу за допомогою зовнішнього усного способу мовлення. Суть даної фази полягає у розгортанні у зовнішньому мовленні фрагмента висловлювання, сконструйованого під час першої фази. Складність полягає у тому, що перекладач продовжує відтворення перекладу попереднього фрагмента висловлювання разом із сприйняттям нового відрізу мовлення оратора.

У руслі вищезазначеного зауважимо, що специфіка перекладацької діяльності на третьому етапі полягає у здійсненні виконавчої частини іншою людиною – перекладачем. Виконавча частина – це втілення внутрішнього психічного образу, який формується у свідомості перекладача у процесі відображення дійсності, де образ – це задум. Своєрідність перекладацької діяльності полягає у тому, що задум задається іншою людиною. До того ж, якщо у говорінні задум і дія знаходяться у внутрішній відповідності, то у перекладі задум оратора може не відповідати здатності перекладача втілити його у висловлюванні мовою перекладу. Іншими словами, сам комунікативний акт перекладацької діяльності опосередковується участю перекладача. Це актуалізує загальнопсихологічні механізми перекладацької діяльності, якими, на думку психологів (Є.Єрмолович, І.Зимньої, Л.Виготського), є сприйняття, осмислення, пам'ять.

Сприйняття – це складний психічний процес безпосереднього відображення опосередкованих мовою зв'язків і відносин предметів та явищ навколишньої дійсності, які виражені у мовленнєвому повідомленні [4, с.45]. Особливістю процесу сприйняття усного мовлення, в першу чергу, є його об'єкт – мовленнєве повідомлення, текст, логічна та змістова структура розвитку думки того, хто говорить.

Найвідміннішою характеристикою сприйняття є осмисленість. При аудіюванні відбувається одночасний процес осмислення та встановлення зв'язку між словами. При осмисленні досягається позитивний результат змістового сприйняття – розуміння.

Розуміння характеризується якістю та глибиною проникнення у зміст, що дозволяє виділити три рівні розуміння: 1) загальне розуміння теми повідомлення, без можливості передачі змісту; 2) розуміння змісту, який виражений у формулюванні того, хто говорить; 3) розуміння змісту, мотивів, внутрішньої логіки висловлювання, оцінка й передача сказаного своїми словами.

У процесі перекладацької діяльності важливу роль відіграє пам'ять фахівця. У психології пам'ять – це процес, який дозволяє нам зберігати і відтворювати сліди попереднього досвіду й реагувати на сигнали і ситуації, які перестали безпосередньо діяти на людину [8, с.176].

Традиційно виділяють три основних компоненти пам'яті, незалежно від її виду: запам'ятовування, збереження, відтворення. Щодо перекладацької діяльності, то вона складається з таких компонентів, як *упізнання* при змістовому сприйнятті, що відбувається за участю інформації з минулого досвіду, яка зберігається у довгостроковій пам'яті; *відтворенні* з довгострокової пам'яті, здійснюваної за участю пам'яті ситуації, що

допомагає відтворити набір зовнішніх факторів, які обумовлюють мовленнєве висловлювання; пам'яті зобов'язання, що утримує граматичні і лексичні зобов'язання для адекватного і логічного породження висловлювання; пам'яті програми, необхідної для планування виступу чи відтворення програми висловлювання.

Висновки. Отже, перекладацька діяльність є видом мовленнєвої діяльності, який володіє складною структурною організацією, що реалізується за участю психологічних механізмів, зокрема таких, як: сприйняття, осмислення, пам'ять. Перспективи подальших досліджень ми бачимо у розробці методики навчання базовому рівню перекладацької діяльності та перекладацької культури студентів старших курсів.

Література:

1. Бенедиктов Б.А. Общие и темпоральные особенности устного перевода и владение языками: Авторе. дисс. ... д. психол. наук. – Ленинград, 1972.
2. Выготский Л.С. Психология. – М., Апрель Пресс, 2000. – 1008 с.
3. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М., 1978.
4. Зимняя И.А., Ермолович Е.И. Психология перевода (для высших курсов переводчиков). – М., 1981.
5. Леонтьев А.А. Основы теории речевой деятельности. М., 1969.
6. Леонтьев А.Н. Общее понятие о деятельности // Основы теории речевой деятельности. – М., 1974. – С. 5-20.
7. Миньяр-Белоручев Р.К. Методика обучения переводу на слух. – М., 1959.
8. Общая психология Сост. Рогов Е.И. – М., 2000.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Том 1. – М., 1989.
10. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека. – М., 1997.
11. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод. Деятельность синхронного переводчика и методика исследования. – М., 1979.
12. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособ. – 2-е изд. – СПб.: Изд.-во Михайлова В.А., 2000. – 348с.

В статье рассматривается переводческая деятельность как предмет научного исследования, уточняется суть и соотношение понятий «речевая деятельность», «коммуникативная деятельность», «переводческая деятельность», рассматриваются этапы осуществления переводческой деятельности.

The article deals with translating activity as the subject of scientific research, the notions «speech activity», «communicative activity», «translating activity» are compared and essence of these notions is specified, and the stages of realization of translating activity are examined.

УДК 378.02

Колянова О. Г.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБРАЗ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті наведено приклад використання інформаційного підходу до вирішення проблем художньої педагогіки. Окреслено поняття інформаційного образу художнього твору, його роль у відтворенні емоційно-естетичної інформації. З'ясовано, що саме інформаційний образ має стати специфічним результатом художньо-педагогічної інтерпретації твору образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. Однією з нагальних проблем художньої педагогіки сьогодні є формування особистісного сприйняття мистецтва у дітей та студентської молоді. Особливої значущості ця проблема набуває в ракурсі підготовки майбутніх